

## ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΥΠΟΓΕΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟ ΥΔΑΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τα 1971 επισκέφθηκε την Αθήνα κλιμάκιο της Διεθνούς Τραπέζης, προκειμένου να διερευνήσει τη σκοπιμότητα χρηματοδότησης παραγωγικών έργων στην Ελλάδα.

Την εποχή εκείνη τα εγγειοβελτιωτικά έργα ήταν πρώτης προτεραιότητας στον προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων. Πραγματοποιήθηκε λοιπόν σύσκεψη με συμμετοχή εκπροσώπων των Υπουργείων Συντονισμού και Γεωργίας καθώς και της Διεθνούς Τραπέζης με σκοπό την επιλογή του προς δανειοδότηση έργου. Έγιναν διάφορες προτάσεις κυρίως προς την κατεύθυνση της κατασκευής φραγμάτων αποθήκευσης νερού. Συμμετείχα στη σύσκεψη υπό την ιδιότητα, τότε, του προϊσταμένου του τμήματος προμελετών της Υπηρεσίας Εγγείων Βελτιώσεων (ΥΕΒ). Είχε προηγηθεί η εκπόνηση μιας προμελέτης για την άρδευση της Θεσσαλικής πεδιάδας από την Ελβετική Εταιρεία Elecro-Watt, με αντικείμενο, κυρίως, την κατασκευή φραγμάτων επί των ποταμών που ρέουν στη θεσσαλική πεδιάδα. Η Elecro-Watt είχε εξετάσει την δυνατότητα κατασκευής 7 φραγμάτων, παράλληλα όμως, είχε επισημάνει την ύπαρξη πλουσίων υδροφορέων. Τα φράγματα απαιτούν μακροχρόνιες έρευνες και μελέτες πριν αρχίσει η κατασκευή τους. Εξάλλου, έχουν υψηλό κόστος. Από την άλλη μεριά, η Θεσσαλική πεδιάδα είχε επείγουσα ανάγκη αρδευτικού νερού για την ανάπτυξη προσοδοφόρων καλλιεργειών προς αύξηση του αγροτικού εισοδήματος. Αυτοί ήταν οι λόγοι που πρότεινα τη χρηματοδότηση από την Διεθνή Τράπεζα του έργου για την αξιοποίηση των υπογείων υδάτων. Είναι έργο ταχείας απόδοσης και χαμηλού κόστους πρώτης επένδυσης. Η πρόταση έγινε αμέσως αποδεκτή και ο τίτλος που δόθηκε στο προς χρηματοδότηση έργο ήταν : «Πρόγραμμα Ανάπτυξης Υπογείων Υδάτων Θεσσαλίας» (ΠΑΥΥΘ). Επακολούθησε η διαπραγμάτευση της δανειακής σύμβασης στην έδρα της ΔΤ στην Ουάσιγκτον. Στη συνέχεια συμφωνήθηκε η ανάθεση σε μένα του ρόλου Συντονιστού – Διευθυντού του προγράμματος. Αποφασίστηκε επίσης η διενέργεια διεθνούς διαγωνισμού για την πρόσληψη Συμβούλου του προγράμματος και επελέγη η εξειδικευμένη γαλλική εταιρεία SOGREAH. Κλιμάκιο της εταιρείας αυτής εγκαταστάθηκε επί τόπου του έργου από τις αρχές του 1972 έως το 1979. Η πρόσληψη Συμβούλου αποτελούσε συμβατική υποχρέωση καθώς και η πρόσληψη πολυαρίθμου Ελληνικού επιστημονικού προσωπικού

(κυρίως γεωπόνων και γεωλόγων) αλλά και βοηθητικών (γεωτρυπανιστών, τεχνιτών κλπ ).

Η πρόσληψη του Ελληνικού προσωπικού ήταν αναγκαία για τις εργασίες του προγράμματος αλλά είχε σκοπό και την εκπαίδευσή του ως αποτέλεσμα της συνεργασίας του με το έμπειρο προσωπικό του Συμβούλου. Το προσωπικό αυτό, προερχόμενο κατά μέγιστο ποσοστό από τη Θεσσαλία, αφού απέκτησε πολύτιμες γνώσεις και πείρα, επάνδρωσε στη συνέχεια τις θεσσαλικές και άλλες δημόσιες υπηρεσίες.

Στόχος του προγράμματος ήταν η άρδευση από τα υπόγεια ύδατα 400.000 στρεμμάτων σε συνδυασμό με την διενέργεια αναδασμού και την κατασκευή οδικών και στραγγιστικών δικτύων. Παράλληλα με την κατασκευή του έργου, πραγματοποιήθηκε πλήρης υδρογεωλογική έρευνα και μελέτη με τα πιο σύγχρονα μέσα. Τα ευρήματα της έρευνας εντάχθηκαν σε ένα μαθηματικό μοντέλο. Ομάδα επιστημόνων της ΥΕΒ εκπαιδεύτηκε στην Γρενόβλη της Γαλλίας πάνω στη διαχείριση του μαθηματικού μοντέλου και στον τρόπο αναθεώρησής του βάσει των εκάστοτε παρεμβάσεων στην υδρολογική λεκάνη Θεσσαλίας.

Σκοπός αυτής της επιστημονικής έρευνας και μελέτης ήταν ο προσδιορισμός του όγκου νερού που μπορούμε να αντλούμε κάθε χρόνο, έτσι ώστε η στάθμη των υπογείων υδροφορέων να διατηρείται σε επιθυμητά επίπεδα άντλησης. Έτσι, προσδιορίστηκαν οι ζώνες στις οποίες μπορούσαν να γίνουν γεωτρήσεις και πόσες, καθώς και οι ζώνες στις οποίες έπρεπε να απαγορευθεί η ανόρυξη γεωτρήσεων. Για τις τελευταίες βγήκαν σχετικές απαγορευτικές αποφάσεις. Υπήρξαν όμως νομάρχες οι οποίοι, με απίστευτη ανευθυνότητα και διακατεχόμενοι από άκρατο λαϊκισμό, ακύρωσαν τις απαγορευτικές αποφάσεις. Με άλλες αποφάσεις επέτρεψαν τη χρησιμοποίηση γεωτρήσεων που είχαν χαρακτηριστεί παράνομες. Ακολούθησε βέβαια η ανεξέλεγκτη ανόρυξη γεωτρήσεων σε όλη τη Θεσσαλία. Ο λαϊκισμός νίκησε κατά κράτος την επιστήμη. Το αποτέλεσμα είναι γνωστό. Συνεχής υποχώρηση της στάθμης του υπογείου υδροφορέως με αποτέλεσμα η άντληση να γίνεται από βάθος μέχρι 300 μ. και να είναι πλέον αντισοικονομική. Σε περιοχές που δεν είναι πολύ μακριά από τη θάλασσα είχαμε εισδοχή θαλάσσιου νερού και υφαλμύρωση των υπογείων υδάτων. Το 1976 άρχισαν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ. Τον ίδιο χρόνο διέκοψα την απασχόλησή μου με το ΠΑΥΥΘ και με την ΥΕΒ διότι μου ανατέθηκε η οργάνωση και η

διεύθυνση μίας νέας Υπηρεσίας σχέσεων Ελλάδας - ΕΟΚ. Ως Γενικός Διευθυντής της νέας Υπηρεσίας, ορίστηκα μέλος της Κεντρικής Επιτροπής Διαπραγματεύσεων η οποία διεξήγαγε τις διαπραγματεύσεις σε επίπεδο Αναπληρωτών Υπουργών. Στις διαπραγματεύσεις διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχε οργάνωση αγοράς για το βαμβάκι, προϊόν ιδιαίτερης σημασίας για τη Θεσσαλία. Κατά συνέπεια, δεν είχε θεσμοθετηθεί καμία στήριξη του προϊόντος. Απλούστατα επειδή δεν υπήρχε το βαμβάκι ως γεωργικό προϊόν της τότε ΕΟΚ των 9. Χρειάστηκε σκληρή διαπραγμάτευση για τον προσδιορισμό των όρων στήριξης του προϊόντος. Οι Κοινοτικοί επεδίωκαν την όσο το δυνατό μικρότερη σχετική επιβάρυνση του Κοινοτικού προϋπολογισμού. Εμείς, βέβαια, ζητήσαμε την μεγαλύτερη δυνατή στήριξη.

Το αποτέλεσμα ήταν η θέσπιση του υπ' αριθμόν 4 Πρωτοκόλλου Βάμβακος, που προσαρτήθηκε στην πράξη προσχώρησής μας στην ΕΟΚ. Το Πρωτόκολλο αυτό αποτέλεσε μία από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της διαπραγμάτευσης. Η εφαρμογή του απέδειξε ότι το βαμβάκι εξελίχτηκε στο ισχυρότερα επιδοτούμενο προϊόν αφού κάλυπτε τα 2/3 της τιμής που απολάμβανε ο παραγωγός. Όταν την 1.1.1981 τέθηκε σε ισχύ η πράξη προσχώρησής μας στην ΕΟΚ, το ΠΑΥΥΘ είχε εξασφαλίσει την άρδευση 245.000 στρεμμάτων, έκταση η οποία αυξανόταν κάθε χρόνο. Η σύμπτωση αυτή της δυνατότητας άρδευσης μιας σημαντικής έκτασης και της ισχυρότατης στήριξης του βαμβακιού από την ΕΟΚ, συνετέλεσε τα μέγιστα στην πρωτοφανή οικονομική έκρηξη της Θεσσαλίας, με το νομό Καρδίτσας να κατέχει τη μερίδα του λέοντος.

Αρχές του 1982, βρέθηκα πρόωρα συνταξιούχος λόγω της απόλυσής μου με τον γνωστό νόμο Κουτσόγιωργα ο οποίος κατήργησε τις θέσεις των Γενικών Διευθυντών. Όμως, το ίδιο έτος ορίστηκα ανώτερο στέλεχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις Βρυξέλλες, θέση την οποία κατάκτησα με τη συμμετοχή μου σε σχετικό διαγωνισμό. Από τη θέση αυτή δεν έπαψα να ενδιαφέρομαι και να υπηρετώ τα συμφέροντα της Θεσσαλίας. Αμέσως μετά τη συνταξιοδότησή μου το 1993, επέστρεψα στην Ελλάδα και έσπευσα να πληροφορηθώ για την πορεία του «πνευματικού μου τέκνου», όπως πάντα θεωρούσα το ΠΑΥΥΘ. Με μεγάλη προθυμία με ενημέρωσαν παλαιοί συνεργάτες.

Με βάση αυτές τις πληροφορίες, συνέταξα εκτενές άρθρο που δημοσιεύτηκε στον Οικονομικό Ταχυδρόμο το Σεπτέμβριο του 1993. Τα κύρια σημεία του άρθρου αυτού είναι τα εξής :

1/ Παραβιάστηκαν βάνανυσα τα δεδομένα της επιστημονικής μελέτης που αποσκοπούσαν στη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ απολήψεων και εισροών νερού στη πεδιάδα, όπως προαναφέρθηκε. Υπήρχε ακόμη το 1993 η ελπίδα ότι το σημαντικό έλλειμμα νερού θα καλύπτονταν από τα νερά της εκτροπής του Αχελώου. Δεν είχε ακόμα πεθάνει, το 1993, το όνειρο της εκτροπής. Σήμερα, 25 χρόνια μετά, φαίνεται ότι ο θάνατος του ονείρου τείνει να γίνει οριστικός, θύμα της δογματικής, λανθασμένης δε στην περίπτωση του Αχελώου αντίληψης περί προστασίας του περιβάλλοντος ορισμένων κύκλων του ΣτΕ. Οι διακατεχόμενοι από δογματική αντίληψη θεωρούν ότι κατέχουν την απόλυτη αλήθεια. Οποιαδήποτε αμφιβολία ή αντίρρηση τη θεωρούν αίρεση και, με ιεροεξεταστικό φανατισμό, την καταδιώκουν ως τέτοια. Ουδόλως έλαβαν υπόψη οι εν λόγω κύκλοι τις σοβαρές επιστημονικές μελέτες που αποδείκνυαν ότι δεν ζημιωνόταν το περιβάλλον ως σύνολο. Δεν ίδρωσε το αυτί τους από τον κίνδυνο να ερημοποιηθεί η μεγαλύτερη και ευφορότερη πεδιάδα της χώρας.

2/ Δεν υπήρχε συντονισμός των εμπλεκομένων Υπηρεσιών και καθεμία ενεργούσε κατά το δοκούν. Μέχρι το 1982, τον συντονισμό ασκούσε η Γενική Διεύθυνση Εγγείων Βελτιώσεων (ΓΔΕΒ). Ήταν η άλλοτε κραταιά Υπηρεσία που είχε δημιουργήσει το ΠΑΥΥΘ και την επιστημονική μελέτη διαχείρισης του υπογείου υδατικού δυναμικού της Θεσσαλικής πεδιάδας. Από το 1982 άρχισε η απαξίωσή της για να καταλήξει σήμερα σε πλήρη ανυπαρξία.

-Είχα κάνει διάφορες προτάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος, μεταξύ των οποίων :

-Να εξεταστεί σοβαρά ο τεχνητός εμπλουτισμός του υπογείου υδροφορέα με τα επιφανειακά του νερά κατά την περίοδο που είναι διαθέσιμα και δεν χρησιμοποιούνται για άρδευση. Η μέθοδος αυτή έχει εφαρμοσθεί με επιτυχία σε άλλες χώρες, όπως στο Ισραήλ και στη Γαλλία. Πρότεινα λοιπόν να γίνει σχετική μελέτη χρησιμοποιώντας τα κονδύλια της τεχνικής βοήθειας στα πλαίσια του λειτουργούντος, τότε, Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

-Να συσταθεί ένας ενιαίος φορέας στον τόπο των έργων, επανδρωμένος από ειδικευμένους επιστήμονες. Ο φορέας αυτός θα είναι ο μόνος αρμόδιος για την διαχείριση του υδάτινου δυναμικού της Θεσσαλίας. Έτσι θα αποφεύγονται οι ζημιογόνες για το υδατικό

ισοζύγιο παρεμβάσεις από αδαείς και ανεύθυνους νομάρχες. Τέτοιοι φορείς, όπως ο προταθείς, επιστημονικής διαχείρισης υδρολογικών λεκανών λειτουργούν εδώ και δεκαετίες στη Γαλλία, όπως τις γνώρισα αυτοπροσώπως. Υποθέτω ότι η γαλλική εμπειρία οδήγησε στη θεσμοθέτηση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας για τη διαχείριση των υδρολογικών λεκανών.

Πρόκειται για την Οδηγία 2000/60. Σχετική πληροφόρηση, όσον αφορά την εφαρμογή της Οδηγίας αυτής στη χώρα μας, μου έδωσε ο παλιός συνεργάτης κ. Κώστας Γκούμας ο οποίος, παρότι συνταξιούχος πλέον, ασχολείται ενεργώς με το υδατικό πρόβλημα της Θεσσαλίας. Σύμφωνα με τον κ. Γκούμα, την εφαρμογή της Οδηγίας 2000/60 έχει αναλάβει η Ειδική Γραμματεία Υδάτων του Υπουργείου Ενέργειας και Ανάπτυξης (ΥΠΕΚΑ), μερίμνη της οποίας εκπονήθηκε το Σχέδιο Διαχείρισης Υδάτων (ΣΔΥ) Θεσσαλίας. Δεν θα αναφερθώ σε λεπτομέρειες επί της πρώτης αναθεώρησης αυτού του σχεδίου. Θα περιορισθώ στο σχετικό συμπέρασμα του κ. Γκούμα : «Η όλη προσπάθεια θα καταλήξει ως «άσκηση επί χάρτου» και «Ευχολόγιο διοικητικών μέτρων και ρυθμίσεων». Ιδιαίτερη σημασία δίνω στην αναφερόμενη από τον ίδιο έγγραφη εντολή του ΥΠΕΚΑ να μην συμπεριληφθεί στον υπολογισμό του υδατικού ελλείμματος της Θεσσαλίας οποιαδήποτε ποσότητα νερού από την εκτροπή του Αχελώου. Με άλλα λόγια το αρμόδιο Υπουργείο θεωρεί νεκρό το όνειρο της εκτροπής. Είχε, βέβαια, προηγηθεί η Υπουργός ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Μπιρμπίλη στην κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου το 2008. Η κ. Μπιρμπίλη είχε θέσει εν αμφιβόλω το έργο προσφέροντας επιχειρήματα στο ΣΤΕ για το πάγωμα της εκτροπής. Ήταν η πρώτη φορά που υπήρξε αρνητική θέση για το έργο εκτροπής του Αχελώου από αρμόδιο Υπουργό. Μέχρι τότε, η εκάστοτε πολιτική ηγεσία στήριζε με σθένος το έργο. Η κ. Μπιρμπίλη θεωρούσε ότι η εκτροπή δεν ήταν απαραίτητη γιατί η Θεσσαλία θα μπορούσε να ικανοποιήσει τις αρδευτικές της ανάγκες με τους δικούς της υδατικούς πόρους. Όμως, τα δεδομένα που προκύπτουν από μελέτη με δόκιμες μεθοδολογίες, εγκεκριμένες από τις αρμόδιες αρχές, αποδεικνύουν εντελώς το αντίθετο. Η μελέτη εκπονήθηκε από το Γραφείο Μελετών «Βακάκης και Συνεργάτες - Σύμβουλοι αγροτικής ανάπτυξης», με τεράστια πείρα και διεθνώς καταξιωμένο.

Ο Θεός της Ελλάδας υπήρξε φειδωλός προς τη Θεσσαλία ως προς την κατανομή των υδατικών πόρων και γενναιόδωρος προς την Αιτωλοακαρνανία : Το υδατικό δυναμικό της Αιτωλοακαρνανίας

ανέρχεται σε 2630 εκ. κ.μ. ενώ το υδατικό δυναμικό της Θεσσαλίας ανέρχεται σε 950 εκ. κ.μ.

Αντιθέτως, υπήρξε φειδωλός σε γεωργική γη ως προς την Αιτωλοακαρνανία και γενναιοδωρός προς τη Θεσσαλία : Η γεωργική γη της Θεσσαλίας ανέρχεται σε 4,2 εκ. στρεμ. ενώ η γεωργική γη της Αιτωλοακαρνανίας ανέρχεται σε 1,2 εκ. στρεμ.

Η άνιση αυτή κατανομή υδατικών πόρων και γεωργικής γης μεταξύ των δύο περιφερειών έχει ως αποτέλεσμα, στη μεν Αιτωλοακαρνανία να υπάρχει πλεόνασμα νερού 1585 εκ. κ.μ., αφού καλυφθούν όλες οι τοπικές ανάγκες για άρδευση, ύδρευση και διατήρηση του οικοσυστήματος του Αχελώου, στη δε Θεσσαλία, έλλειμμα 820 εκ. κ.μ.

Ήταν λοιπόν κατάδηλα λογικό και επιβεβλημένο να σκεφτεί η υπεύθυνη πολιτική ηγεσία τη μεταφορά μέρους του πλεονάσματος της Αιτωλοακαρνανίας προς κάλυψη μέρους του ελλείμματος της Θεσσαλίας.

Ο όγκος του προς μεταφορά νερού ορίστηκε σε 600 εκ. κ.μ. και αναλόγως σχεδιάστηκαν τα σχετικά έργα, η ολοκλήρωση των οποίων δεν πραγματοποιήθηκε με την παρέμβαση του ΣΤΕ. Αυτά τα 600 εκ. κ.μ., μαζί με το διαθέσιμο προς άρδευση εγχώριο υδατικό δυναμικό, επαρκούν για την κανονική άρδευση των σήμερα ανεπαρκώς αρδευομένων 2.400.000 στρεμμάτων. Επί πλέον, 600.000 στρέμματα ξηρικής, σήμερα, γης, θα καταστούν αρδεύσιμα.

Έτσι, το σύνολο των επαρκώς αρδευομένων στρεμμάτων στη Θεσσαλία θα φθάσει τα 3.000.000 στρέμματα ενώ, χωρίς την εκτροπή του Αχελώου, αντιμετωπίζεται η μείωση των ανεπαρκώς αρδευομένων, σήμερα, στρεμμάτων κατά 500.000 στρέμματα για την αποκατάσταση της υδατικής ισορροπίας.

Συμπέρασμα : η εκτροπή θα επιτρέψει την αύξηση των αρδευομένων στρεμμάτων κατά 1.100.000 στρεμμάτων. Επιβάλλεται λοιπόν η ολοκλήρωση των έργων για τα οποία ο εθνικός προϋπολογισμός, δηλαδή οι φορολογούμενοι Έλληνες, κατέβαλε περί τα 500.000.000 ευρώ. Διαφορετικά, τα παγωμένα έργα θα παραμείνουν μνημείο αβδηριτισμού και ανθρώπινου παραλογισμού. Το τεράστιο περίσσειμα του νερού του Αχελώου θα συνεχίσει να ρέει ήσυχα στη θάλασσα και θα χάνεται, ενώ η Θεσσαλία θα ερημώνεται.

Μπροστά σ' αυτόν τον παραλογισμό, οι Θεσσαλοί θα πρέπει να υψώσουν τη φωνή τους και να διεξαγάγουν ανένδοτο αγώνα, για το

καλό όλων των Ελλήνων, ώστε να σώσουν τη Θεσσαλική πεδιάδα. Το οφείλουν αυτό στις επόμενες γενιές. Θα πρέπει να δημιουργηθεί μία ισχυρή πολιτική βούληση η οποία, θα καθιερώσει το έργο και την ανάπτυξη της Θεσσαλικής πεδιάδας ως έργο εθνικής εμβέλειας και «Δημοσίου Συμφέροντος». Μία αρδευόμενη έκταση 3.000.000 στρεμμάτων εύφορης γης μπορεί να αποτελέσει τεράστια πηγή πλούτου για τη Θεσσαλία και για τη χώρα, με την προϋπόθεση ότι :

1/Η διαχείριση των υδατικών πόρων να γίνεται από ενιαίο φορέα επανδρωμένο με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό. Η σημερινή πολυαρχία οδηγεί σε παρεμβάσεις αδαών ή και ανεύθυνων παραγόντων με καταστροφικά αποτελέσματα.

2/Ως προς την ασκούμενη γεωργία, ενδεικτικώς, αναφέρουμε :

-Να εφαρμοσθούν γεωργοτεχνικές μέθοδοι υπό το φως της επιστήμης και της μέριμνας για την προστασία των εδαφικών πόρων. Η προσοδοφόρος καλλιέργεια των βάμβακος, π.χ. μπορεί να συνεχιστεί, όχι ως μονοκαλλιέργεια που εξαντλεί τη γονιμότητα του εδάφους αλλά ως αμειψισπορά με ενεργειακά ή άλλα προσοδοφόρα φυτά. Ακόμα, θα πρέπει να εισαχθεί και η αγρανάπαυση, όπου αυτή επιβάλλεται.

-Να ενθαρρυνθούν νέοι αγρότες να αναπτύξουν καινοτόμες καλλιέργειες με εξαγωγικό προσανατολισμό τυποποιημένων επωνύμων ελληνικών προϊόντων σύγχρονης διαιτητικής αξίας. Χωρίς αμφιβολία, η Θεσσαλική πεδιάδα μπορεί να αποτελέσει ισχυρό πυλώνα ανάπτυξης εθνικής εμβέλειας. Για να επιτευχθεί αυτό, οι Θεσσαλοί πρέπει να επιδείξουν ισχυρή θέληση και αγωνιστική διάθεση.

Άγγελος Ζαχαρόπουλος

Δ/ντης Ευρωπαϊκής Επιτροπής ε.τ., πρ. Γεν. Δ/της Εγγείων Βελτιώσεων και Σχέσεων Ελλάδος ΕΟΚ του Υ.Γ., Μέλος της Κεντρ. Επιτρ. Διαπραγματεύσεων για την ένταξή μας στην ΕΟΚ